

Derleme

YAŞLILIK VE BAKIM SİĞORTASI: ALMANYA ÖRNEĞİ*

Elderness and Care Insurance: The Case of Germany

Türken ÇAĞLAR*

*Dr., Hacettepe Üniversitesi Psiko-Sosyal Danış-
ma Birimi Sosyal Hizmet Uzmanı

ÖZET

Bu makalenin amacı, günümüzde giderek artma eğilimi içerisinde olan yaşlı nüfusun bakım gereksiniminin karşılanmasına yönelik hizmetlerin bakım sigortası sistemi içerisinde ne şekilde karşılandığını, Almanya örneği üzerinden tartışmaktır. Bu amaca varmak için öncelikle Almanya'da yaşlılara yönelik bakım hizmetlerinin tarihsel süreçte nasıl bir gelişim gösterdiği ve bir alternatif model olarak geliştirilmiş olan bakım sigortasının nasıl oluştuğu konusu ele alınmıştır. Daha sonra Alman bakım sigortası detaylı olarak ele alınmıştır. Bu çerçevede bakım sigortasının örgütsel yapısı, işleyiş biçimi, yaşlının hangi ölçütler doğrultusunda bakım hizmeti alabileceği, yaşlının bakım yardımı alma süreci ve bakım sigortası çerçevesin-

de hizmet sunum şekilleri ele alınmıştır. Son olarak ise Alman bakım sigortası ile ilgili bir değerlendirmeye gidilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Almanya, Yaşlı Bakım Hizmeti, Bakım Sigortası.

ABSTRACT

The main aim of this paper is to discuss the German elders' care system through care insurance. To achieve the aim, firstly, the elders' care system is investigated in terms of historical background and its development as an alternative model. Secondly, the German elders' care system is explained and discussed in detail. In here, the organizational structure, organizational process, the criteria of getting benefit of the system, having the care service, and the services provided through the care insurance are also evaluated. Lastly, an evaluation of the German elders' care insurance is done and a conclusion is drawn.

Keywords: Germany, Elder Care Service, Care Insurance.

GİRİŞ

Yaşlılık, bilindiği üzere, günümüz dünyasının giderek önem kazanan sosyal, kültürel ve medikal nitelikleri bir arada barındıran en önemli sorunların başında gelmektedir. Özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaşlı² nüfusun artması ile birlikte yaşlı bakım alanında çeşitli önlemler alınmaya başlanmış olup, bu konudaki çalışmalar devam etmektedir. Bu noktada gelişmiş ülkeler kategorisinde yer alan Almanya'nın yaşlı nüfus oranına bakmanın konuya

1 * Bu makale yazarın, "Türkiye ve Almanya'da Karşılaştırmalı Yaşlı Bakım Model ve Uygulamaları" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

2 Bu makalede söz konusu edilmiş olan "yaşlı" kişi, 65 ve üstü yaş grubunu kapsamaktadır.

açıklık kazandıracağı düşünülmektedir.³ Buna göre Almanya'nın yaşlı nüfus oranı yıllar bazında aşağıdaki şekilde tablolaştırılmıştır.

Yıllar	Yüzde
1950	9.72
1960	11.48
1970	13.67
1980	15.16
1990	14.92
2000	16.45
2010	20.39
2015	21.05

Tabloda görüldüğü üzere Almanya'nın yaşlı nüfus oranı yıllar bazında artış göstermiştir. 1990 yılında her ne kadar küçük bir oransal azalma söz konusu olmuşsa da, bu azalma Almanya'ya gelen genç göçmen nüfusu sebebi ile olmuştur. İleriye yönelik olarak yapılan projeksiyonda ise, yaşlı nüfusun 2020 yılında yüzde 22.75, 2030 yılında yüzde 27.79, 2040 yılında yüzde 31.07 ve 2050 yılında ise yüzde 31.52 olacağı tahmin edilmiştir. Diğer bir deyişle yaşlı nüfus, ileriye yönelik olarak bir artış eğilimi içerisinde denebilir. Bu verilerden hareketle çalışmada, yaşlılık sorununu yoğun şekilde yaşayan ülkelerden birisi olan Federal Almanya

Cumhuriyeti'nde, bazı eksikliklerine karşın başarı ile uygulanan "bakım sigortası" temel alınmıştır. Bakım sigortası her ne kadar nüfusun genelini kapsıyor olsa da son yıllarda yaşlı nüfusun giderek artmış olması, sigortanın yaşlılarla ilgili olarak daha fazla önem kazanmasına yol açmıştır denebilir.

Tarihsel süreçte sanayi devrimi öncesi Almanya'da, devletin yaşlı bakımına yönelik bakış açısı ile diğer İngiltere, Fransa, İsveç ve Norveç gibi Batı Avrupa ülkelerindeki bakış açısı arasında bir paralellik bulunduğunu söylemek olanaklıdır. Çünkü geleneksel değerlerin egemen olduğu sanayi devrimi öncesinde, engelli, hasta ve yaşlının bakımı aile tarafından yerine getirilmekteydi. Devletin bu konuda herhangi bir sorumluluğu bulunmamaktaydı. İlk olarak 16. Yüzyıl'da yoksullara yardım etme konusunda devletin sorumluluk almaya başladığı görülmüştür (Sachse ve Tennstedt, 1998: 107). Bu çerçevede yalnızca acil durumda bulunan sınırlı sayıda vakaya ulaşılmış olsa da⁴ devletin resmi olarak sorumluluk almasının önemli bir gelişme olduğu düşünülmektedir. Bunun yanında dini kuruluşların da bu dönemde daha aktif bir rol üstlendiği söylenebilir. Geleneksel yapıya uygun olarak kiliseler yaşlı, yoksul ve yetimlere karın doyurma ve sadaka dağıtımını gibi etkinliklerle yardım etmekteydi (Wolf ve Schellberg, 2005: 19). Buradan hareketle, sanayi devrimi öncesinde, devlete kıyasla dini kuruluşların yoksul ve yaşlılara yardım

3 Deutschland: Anteil der Bevölkerung ab 65 Jahre an der Gesamtbevölkerung von 1950 bis 2050 <http://de.statista.com/statistik/daten/studie/14135/umfrage/deutschland-anteil-senioren-an-der-bevoelkerung/>

4 Sözü edilen az sayıda vakalar daha çok yoksul ve yetim çocukların bakımı ile ilgiliydi. Bu çerçevede her kent yönetimi kendi sınırları dahilinde bulunan kişilerden sorumluydu (Sachse ve Tennstedt, 1998: 107).

konusunda -sınırlı bir çerçeve çizmiş olsa da- daha etkin bir rol üstlendiği söylenebilir. Bu dönemde sözü edilen etkinliklerin tümü muhtaçlık bakış açısına göre şekillenmekteydi. Diğer bir deyişle, yapılan yardım hak anlayışı ile değil, kişinin yardıma muhtaç olup olmadığı ölçütüne göre dini kuruluşlarca yapılmaktaydı.

Sanayi devrimiyle birlikte yaşanan değişim ve dönüşümler ile ağır çalışma koşulları sonucunda ortaya çıkan toplumsal huzursuzlukların önüne geçmek için Reich Dönemi Almanya'sında sosyal güvenlikle ilgili birtakım önlemler alınmaya başlanmıştır (Ratzinger, 1884; Uhlhorn, 1895). Her ne kadar sanayi devrimi sonrasında da yaşlı bakımında aile yine bakım veren rolünü sürdürmüş olsa da, yaşlı ve yaşlı bakımına yönelik hizmetlerin gelişmesi ve bunların kurumsal bir yapıya kavuşmasında sanayi devrimi ve sonuçlarının önemli bir etkisi olduğu söylenebilir. Bu bağlamda krallık ilk etapta yalnızca devlet görevlilerinin olası bakım gereksiniminin karşılanması ile ilgili sorumluluk almıştır (Alber, 1987: 28). Bunun dışında kalan diğer kişilerin bakım gereksinimi ise sosyal güvenliğin bileşenlerinden birisi olan hastalık sigortası ile karşılanmış olup, yalnızca hastalığın iyileşme sürecindeki bakım gereksinimi ile sınırlandırılmıştı (Weiss, 2010: 18). Dolayısıyla 20. Yüzyıl (ilk yarısı) Almanya'sında bakım gereksiniminin yalnızca sağlık bakımı çerçevesinde algılandığı ve özelde yaşlı bakımına dair herhangi bir önlemin henüz alınmamış olduğu görülmüştür. Bu dönemde ailenin yanı sıra kiliseler de, geçmiştekinden farklı bir yapılanma içerisine girerek kimsesiz, yoksul ve yaşlılara yönelik hizmetler konusunda

sorumluluk alan kurumsal bir yapı oluşturmaya başladı. Refah kurumları olarak adlandırılan bu yapının sözü edilen alanlardaki etkinliğini gören devlet, etkinliklerini devam ettirmesi konusunda, bunlarla işbirliğine gitmeyi tercih ederek, sorumlulukları paylaşmıştır (Keck, 2012: 57). Buna göre Almanya'da refah kurumları olarak adlandırılan yapının bileşenlerini, kiliseler (Evangelist ve Katolik), sosyalist gruplar ve diğer yerel yapılanmalar oluşturmuştur. Sözü edilen refah kurumları arasında kiliseler önemli bir oranı oluşturmaktadır. Aynı şekilde, kilise mensuplarından oluşan gönüllü gruplar, yoksul ve hasta kişiler için bağış alma, yemek ve yiyecek dağıtımı, yoksul ve hastaları ziyaret etme, sonraları daha geniş bir boyutta özellikle yoksul kız çocuklarının eğitim alabilmesi için yurt ve yoksullar için hastane yapma vb. gibi etkinliklerde bulunmuştur (2012: 57). Alman Devleti, bu birliklerinin sunduğu hizmetlerin refahın oluşturulması ve sosyal politikaların geliştirilmesinde önemli bir etkisinin olduğunun ayırımına varmış, dolayısıyla bunlarla işbirliği oluşturma yoluna gitmiştir. Alman Devleti'nin bu konuda yeni bir yapılanmaya gitmek yerine var olan kaynakları akıllı bir şekilde kullandığı, böylece kaynak israfına yol açmadan bir sistem kurduğu söylenebilir. Buna göre devlet, verilecek hizmetin çerçevesini oluşturup, finansmanını karşılamakta ve bu hizmetlerin geliştirilmesinde rol oynamakta, refah kurumları ise hizmeti sunmaktadır. Dolayısıyla ailenin yanında refah birlikleri ve son olarak devletin de yaşlılara yönelik hizmetlerde sorumluluk almaya başladığı görülmüştür. Almanya'da yaşlılara yönelik bakım ve diğer hizmetlerin sunulmasında refah birliklerine ait yapı ve kuruluşların devlet ile olan işbirliği

günümüze kadar varlığını koruyan bir sistem olup, Almanya'daki bakım sisteminin özünü oluşturmaktadır (Detaylı bilgi için bkz. Uhlhorn, 1895; Naegele ve Gerling, 2007).

Almanya'da bakım gereksinimini yalnızca sağlık bakımı çerçevesinde algılayan anlayışın 20. Yüzyıl'ın ikinci yarısında değişmeye başladığı görülmektedir. Bu bağlamda yaşlılara yönelik bakım telaffuz edilmeye başlandı ve bu alanda çalışacak olan profesyonellerin yetiştirilmesi için girişimlerde bulunuldu (Weiss, 2010: 34). Yaşlı bakımı açısından çok önemli bir yeri olan bu gelişmelerin yaşanmasında Almanya'da, alınan sosyal güvenlik önlemleri sonucunda ortalama yaşam süresinin, dolayısıyla bakım gereksinimi içerisinde bulunan yaşlı nüfus sayısının, yukarıda verilmiş olan tabloda da görüleceği üzere, artması temel bir neden oluşturmuştur. Diğer taraftan Alman Devleti'nin İkinci Dünya Savaşı sonrasında sosyal devlet anlayışını benimsemiş olması ve refah devletinin gereği olan vatandaş olmaktan kaynaklanan ve yasaların devlete görev olarak verdiği bireysel hak kavramının düzenlenmiş olmasının yaşlı bakımı konusundaki gelişmelerin yaşanmasında temel bir rol oynadığını söylemek olanaklıdır. Çünkü sosyal devlet anlayışı gereği bu güne kadar ailenin sorumluluğunda görülen yaşlı bakımında ailenin yanında devletin de sorumluluğu olduğu anlayışı gelişti. Sözü edilen bu sorumluluk yaşlı açısından bir hak niteliğinde bulunmaktaydı. Bu süreçte yaşlı lehine görülen önemli gelişmeleri şu şekilde sıralamak olanaklıdır (Naegele ve Gerling, 2007: 529): 1957 yılında kabul edilen emeklilik reformu ile birlikte emekli maaşları geçmişe kıyasla önemli oranda

iyileştirildi ve yıllar bazında giderek daha iyi bir konuma getirildi.⁵ Mevcut olan bakımevi koşulları iyileştirildi ve yeni bakımevleri açıldı. Yaşlı açısından önemli bir yeri olan sosyal yardımlar bir hak niteliğine kavuşturuldu ve yaşlılara yönelik verilen hizmetlerin sunumunu kolaylaştırmak amacıyla yerinden yönetim ilkesi gereği ilk kez yerel yönetimlere sorumluluk verildi. Sosyal Yardım Yasası 1962 yılında kabul edildi⁶. Bu yasa, toplumun tümünü kapsamakla birlikte, yaşlılara ilişkin iki ana düzenleme getirmiştir: (1) Emeklilik ile birlikte gelirden görülen azalma sonucunda sosyal yardım alma hakkı kazanma, (2) Yaşamını idame ettirecek oranda bir gelirden yoksun ise temel güvence olarak nitelendirilen sosyal yardım alma hakkı kazanma⁷. 1970'li yıllardan itibaren yaşlılara yönelik yardım ve destek sistemlerinin geliştirilmesi yönünde sosyal politikalar oluşturulmuş ve bu çerçevede günümüz Alman bakım sisteminin önemli bileşenlerinden olan gezici (ambulant) ve sabit (stationär) bakım sistemleri geliştirilerek, kurum bakımına ek alternatif modeller dillendirilmeye başlanmıştır. Ayrıca bu yıllarda sağlık alanında ilk geriatik klinikler açılmıştır. Önemli oranda yaşlı bir nüfusa sahip olduğu gerçekliğini

5 Bu durumu örneklemek gerekirse, emeklilik sigortasına 45 yıl katkı payı yatırdıktan sonra 1957 yılında emekliye ayrılan OttoNormalverbraucher adlı kişi aynı yıl 240 DM emekli maaşı alırken, 1990 yılına gelindiğinde 1.781 DM emekli maaşı aldığı görülmüştür. Detaylı bilgi için bkz. http://www.wdr.de/tv/quarks/sendungsbeitraege/2003/0311/003_rente.jsp Ayrıca bkz. http://de.wikipedia.org/wiki/Aktueller_Rentenwert (Erişim: 10.02.2015)

6 Detaylı bilgi için bkz. Sozialhilfegesetz, SGB XII.

7 http://www.der-paritaetische.de/uploads/tx_pdforder/Rente_2_gesamt.pdf

kabul eden Almanya, 1980'li yıllarla birlikte yaşlılara yönelik politikaları temel odak noktalardan biri olarak görmeye başlamış ve ilk kez bu doğrultuda belirli aralıklarla yaşlılara ilişkin detaylı raporlar hazırlanmaya başlamıştır. Almanca karşılığı "Altenbericht" olarak telaffuz edilen bu raporlardan günümüze kadar altı adet hazırlanmıştır. Bunların başlıkları şu şekildedir: 1. Rapor 1993 - Almanya'daki Yaşlıların Yaşam Koşulları / 2. Rapor 1998 - Yaşlıların Yaşam Alanları / 3. Rapor 2001 - Yaşlılar ve Toplum / 4. Rapor 2002 - Yaşlıların Yaşam Kalitesi ve Bakım Konularında Karşılaşılabilecekleri Riskler / 5. Rapor 2006 - Toplumsal ve Ekonomik Yaşamda Yaş Potansiyeli / 6. Rapor 2010 - Toplumun Yaşlılara Bakış Açısı.⁸ Kısacası, 1990 yılı ve sonrasında bakım sigortası kuruldu ve yaşlılara yönelik bakım hizmetleri bu sigorta çerçevesinde sunulmaya başlandı.

Özetlemek gerekirse, tarihsel olarak yalnızca ailenin sorumluluğunda olan yaşlının bakımı, sanayi devrimi sonrasında gelişim gösteren sosyal devlet anlayışı ile birlikte farklı bir boyut kazanarak devletin de sorumluluk alanında yer edinmeye başlamıştır. Buna göre bakım gereksinimi, kişiler için bir hak niteliğine kavuşturulmuş, Devlet ise bu hakkı yerine getirmekle yükümlü kılınmıştır. Son olarak ise, yaşlı bakımına yönelik hizmetler sosyal güvenlik sistemine entegre edilmiş olan bakım sigortası aracılığıyla sunulmaya başlanmıştır. Dolayısıyla günümüz Almanya'sında yaşlı bakımı konusunda aile ve devlet, ailenin olmadığı ya da sorumluluklarını

yerine getiremediği durumlarda yalnız devlet bakım sigortası aracılığıyla sorumluluk yüklenmiştir.

Bakım Sigortası

1995 yılında uygulamaya alınan bakım sigortasının Almanya'da yaşlı nüfusun bakım gereksinimini güvence altına alabilmek amacıyla oluşturulduğu söylenebilir. Ancak Almanya'da bakım sigortası olanaklarından yalnızca yaşlılar yararlanmamaktadır. Yaşlıların yanında toplumun diğer kesimleri de bu olanaklardan yararlanmaktadır. Diğer bir deyişle Almanya'da, toplumun tümü bakım sigortası kapsamında yer almaktadır (Pflegeversicherungsgesetz, 2013). 2009 yılından itibaren Almanya'da yaşayan herkes zorunlu olarak bakım sigortası kapsamına alınmıştır. Toplumun tümünün sigorta kapsamına alınmış olmasının önemli bir çerçeve oluşturduğu ve sosyal devletin bir gereği olduğunu vurgulamak gerekir. Bu durumu, istatistikî verilerde daha net bir biçimde görmek olanaklıdır. Almanya'da bakım gereksinimi içerisinde bulunan 2.5 milyon kişi içerisinde yaklaşık olarak 2.08 milyon kişi 65 yaş ve üstü kişilerden oluşurken, yaklaşık olarak 423 bin kişi ise diğer yaş gruplarından oluşmaktadır.⁹ Almanya'da yaşamını idame ettiren herkesin sağlık sigortası ve buna bağlı olarak bakım sigortası yaptırma yükümlülüğü bulunmaktadır. Yasal olarak sağlık sigortası kapsamında yer alan kişiler otomatikman bakım sigortası kapsamına alınmaktadır (SozialesGesetsbuch I - XI SGB, 2013).

Bakım sigortası öncesi bakım gereksinimi Almanya'da sağlık sigortası

⁸ Detaylı bilgi için bkz. <http://www.dza.de/politikberatung/geschaeftsstelle-altenbericht/die-bisherigen-altenberichte.html>

⁹ Statistisches Bundesamt, Pflegestatistik Deutschlandergebnisse, 2011: 8.

(hastane sonrası evde sağlık bakımı) ve sosyal yardımlardan karşılanmaktaydı. Örneğin, bakımevinde kalması gereken yaşlıların bakım giderlerinin tamamı ya da bir bölümü sosyal yardımlardan sağlanmaktaydı. Buna göre bakım sigortası öncesi dönemde yatılı bakım kuruluşlarında bakılan yaşlıların üçte ikisinden daha fazlası sosyal yardımlarla desteklenmekteydi (Malteser, 2005: 125). Almanya'da yatılı bakım kuruluş ücretlerinin yüksek olmasından ötürü çoğu yaşlı bunu emekli maaşı ile karşılayamamaktadır. Bu noktada sosyal devlet olarak Almanya yaşlının karşılayamadığı ücretin geri kalanını sosyal yardımlardan finanse etmekteydi. Dolayısıyla bu durum sosyal yardımların yükünü arttırmaktaydı. Çünkü yaşlı nüfus sayısı önemli bir oranda artmış durumdaydı. Özellikle yaşlı sayısında görülen artış sonucunda bakım gereksinimi duyacak kişi sayısının da artması ve sözkonusu kişilerin bakım gereksinimini uzun vadede karşılayabilecekleri temel bir mekanizmanın bulunmayışı, bakım sigortasının alternatif olarak görülmesinde önemli bir zemin oluşturmuştur denebilir. Sosyal güvenliği sigorta sistemi ile sağlayan ve bu konuda başarılı bir geçmişi olan Almanya yeni bir sigorta türü olarak bakım sigortasını geliştirdi. Böylelikle yaşlılara yönelik bakım hizmetleri bakım sigortası kapsamına alınmıştır. Günümüzde yaşlı, yukarıda sözü edilen bakımevi ücretinin karşılanmasında, emekli maaşının yanı sıra bakım sigortası olanaklarından da yararlanabilmektedir. Bu ikisinin bakımevi ücreti için yeterli olmadığı durumlarda sosyal yardımlar devreye girmektedir. Burada bir noktaya dikkat çekmek gerektiği düşünülmektedir: Almanya'da sağlık sigortası, sağlık ile ilgili her türlü hizmeti karşılarken, bakım sigortası

yalnızca temel bakım hizmetini karşılamakta ancak diğer hizmet giderlerine katılmamaktadır.¹⁰ Bu anlamda Hell (2011)'in bakım sigortası için yaptığı "yarım kasko" benzetmesinin yerinde bir benzetme olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla bakımevinde kalan yaşlıya bakım sigortası tarafından belirlenmiş olan çerçeve doğrultusunda belirli bir oranda yardım yapılmaktadır. Sigorta, bakım giderlerinin tamamını değil, yalnızca temel bakım giderlerini karşıladığı için "yarım kasko" benzetmesi kullanılmıştır. Bu durumun ise sosyal yardımların yükünü geçmişe oranla hafiflettiğini söylemek olanaklıdır.

Bakım sigortası, diğer sigorta türlerinde de olduğu üzere prim esasına dayanmaktadır. Almanya'da bakım sigortası primi 2015 yılı itibarı ile brüt gelirin yüzde 2.35'i oranındadır.¹¹ Sözü edilen prim oranı işveren ve çalışan arasında yarı yarıya paylaşılmaktadır. Ancak emekliler bu kapsamda yer almamaktadır. Emekliler sağlık sigortası primini devlet ile birlikte paylaşırken¹², bakım sigortası priminin tamamını kendileri ödemekle yükümlü kılınmıştır. Bunun yanında çocuğu bulunmayan emekliler daha yüksek oranda, yani yüzde 2.6 oranında prim ödemek durumundadır.¹³ Bilindiği üzere Almanya'da yaşlı nüfus oranı yükselme, çocuk yapma oranları da düşme eğilimi göstermektedir.

10 Detaylı bilgi için bkz. SGB XI (Sozialgesetzbuch).

11 http://www.aok-bv.de/zahlen/gesundheitswesen/index_00539.html

12 Almanya'da sağlık sigortası primi brüt gelirin yüzde 14.9'u olup, bunun yüzde 7.9'luk payını emekli, yüzde 7.0'lık payını devlet ödemektedir.

13 <http://www.deutsche-sozialversicherung.de/de/pflegeversicherung/finanzierung.html>

Almanya sosyal bir devlet olmasının yanında, çocuk ve yaşlı bakımında aileye sorumluluk yükleyen liberal bir devlet anlayışına sahiptir. Bakım sigortası için çocuğu olmayan katılımcılardan diğerlerine oranla daha yüksek prim oranı alınmasının altında bir taraftan Almanya'nın çocuk sahibi olmayı teşvik eden politikalarının yattığı, diğer taraftan devletin çocuğu olmayan yaşlıların bakımını, yalnız olarak yüklenmek istememesinin olduğu düşünülmektedir. Çünkü liberal anlayışa göre bu durum devlete ek bir masraf getirebilecektir. Dolayısıyla bu yönlü bir çözümle, yani kişinin daha yüksek bir oranda prim yatırmasıyla devletin yapacağı harcamalar en aza indirilebilecektir.

Bakım sigortası olanaklarından yararlanabilmek için, son on yıl içerisinde iki yıl süreyle prim yatırmış olma şartı aranmaktadır.¹⁴ Bu şartı yerine getiren ve bakım gereksinimi içerisinde bulunan kişiler bakım sigortasının sunduğu doğrudan hizmet ya da yalnızca parasal yardımdan yararlanma hakkına sahiptir. Yaşlı, bu iki alternatiften birisini tercih edebilmektedir. Ancak parasal yardımı kabul eden yaşlı, bakım gereksinimini kendisi sağlamak durumunda değildir. Almanya'da yaşamını evinde sürdüren birçok yaşlı bakım hizmeti yerine bakım parası almayı tercih etmektedir. Bu parayla daha çok Doğu Avrupa'dan gelen ve göreceli olarak daha düşük ücretlerle çalışmayı kabul eden kişilerin istihdam edilmesi yoluna gidilmektedir. Çünkü bu elemanlar, ifade edildiği üzere, Alman elemanlara kıyasla daha düşük bir ücret karşılığında evlerde 24 saat süresince hizmet sunmaktadır.

Belirtildiği üzere bakım sigortası, yaşlıların bakım gereksiniminin yalnızca bir kısmını karşılamaktadır. Evde yaşayan yaşlılar, bakım hizmetini sınırlı bir şekilde (aşağıda kademelendirme bölümünde bu konuya ayrıntılı olarak değinilmiştir) alabilmektedir. Bakım sigortasının sunduğu bakım elemanları günün belli saatlerinde bakım hizmeti vermektedirler. Oysa başka ülkelerden gelen ve istihdam edilen elemanlar evde sürekli olarak bir bakım hizmeti sunmaktadır. Yalnız burada bir noktaya dikkat çekilmesi gerekmektedir. Yurt dışından gelen ve evlerde istihdam edilen kişiler profesyonel bakım elemanı olmamakla birlikte, bu kişilerin nasıl bir bakım hizmeti sundukları konusunda bir belirsizlik bulunmaktadır. Bu açıdan yaşlının aldığı bakım hizmetinin kalite sınırlarının düşük olduğu düşünülmektedir.

Bilindiği üzere Almanya, federe devletlerin bir araya gelmesiyle oluşturulmuş bir cumhuriyet olup, on altı federe devletten oluşmaktadır. Alman parlamentosu bütün ülkede geçerli olacak bir yasayı yürürlüğe koymuştur. Normal koşullarda her federe devlet, ilgili yasa çerçevesinde örgütlenme ve bu doğrultuda uygulama biçimini yasa yürütücüsü olarak kendisi belirleme hakkına sahiptir.¹⁵ Ancak genel olarak "Bakım Yasası" vb. gibi sosyal içerikli ve toplumsal yaşayış açısından önemli bir yere sahip olan yasalar tüm federe devletlerde aynı şekilde uygulamaya alınmaktadır. Uygulamaya aktarılış biçimi yasada ayrıntılı olarak belirtilmekte olup, federe devletler buna uymakla yükümlü kılınmıştır. Burada federe devletlerin yasayı uygulama biçiminde inisiyatifi bulunmamaktadır. Bu

14 <http://www.bmg.bund.de/pflege/leistungen/leistungen-der-pflegeversicherung.html>

15 Art. 85 GG (Grundgesetz).

durum ilgili yasada belirtilmektedir.¹⁶ Buna göre Almanya genelinde bir üst çatı olarak oluşturulmuş olan bakım sigortasına bağlı olarak çalışan bakım kasaları bulunmaktadır. Her federe devlette bir bakım kasası, toplamda ise 16 bakım kasası bulunmaktadır. İlgili federe devlet sınırları içerisinde yaşayan kişilerin bakım sigortası primleri yine orada bulunan bakım kasasına yatırılmaktadır. Kişiler bakım sigortası olanaklarından yararlanabilmek için ilgili bakım kasasına başvurmaktadır. Bakım sigortası bu anlamda bakım kasalarını yetkili kılmıştır.

Almanya'da kamu ve özel bakım sigortası bulunmaktadır. Kamu ya da özel bakım sigortası çatısı altında bulunmak kişilerin kendi tercihine bırakılmıştır. Ancak bu tercih belirli bir koşula dayanılarak kullanılabilir. Daha açık bir ifadeyle, yıllık geliri 50 bin Euro'nun altında olan kişiler devletin sunduğu hastalık ve bakım sigortasına dahil olmakla yükümlüdür. Bunun yanında yıllık geliri 50 bin Euro'nun üzerinde bulunan ve 590 bin Euro'ya kadar olan kişiler isteğe göre devlet ya da özel sağlık sigortası yaptırmakta özgür bırakılmıştır. Aynı şekilde, kamu görevlisi olan kişiler istedikleri takdirde kamuya ait bakım sigortasından özel bakım sigortasına geçebilmektedir. Almanya'da 2014 yılı itibariyle 69.8 milyon kişi kamu, 9.53 milyon kişi ise özel bakım sigortasına tabi bulunmaktadır.¹⁷ Bu noktada ayrıca şu konuya da parmak basmanın yararlı olduğu düşünülmektedir. Almanya'da

devlet görevlilerinin hastalık ve bakım sigortasına prim yatırma yükümlülüğü bulunmamaktadır. Almanya'nın devlet görevlileri olarak nitelenebilecek "Beamte"lere karşı böyle özel bir ayrıcalığın bulunması şu şekilde açıklanabilir: Almanya devlet görevlilerine yönelik bu uygulamanın köklerinin ortaçağ dönemine dayandığını söylemek olanaklıdır. Ortaçağda krala koşulsuz olarak bağlılık yemini eden ve onun için çalışan görevliler bunun karşılığında kral tarafından korumaya alınmıştır. Bu durum yüzyıllar içerisinde bir gelenek haline gelmiş olup, Alman Devleti bu geleneğe uygun olarak kendisi için çalışan görevlilere bu şekilde bir ayrıcalık sağlamıştır. Ancak günümüzde "Beamte"ler için ayrılan bütçenin devlete getirdiği yükün önüne geçebilmek için, bunların sayısal olarak azaltılması yoluna gidilmektedir. Gelişmiş bir refah ülkesi olan Almanya'nın geçmişten gelen bu geleneği sürdürmesinin ilginç olduğunu vurgulamak gerekmektedir.¹⁸ Bunlar isteğe bağlı olarak özel sağlık ve bakım sigortası yaptırabilmektedir. Özel sağlık ve bakım sigortası yaptıran devlet görevlileri yasal olarak gerekli prim miktarının yalnızca küçük bir bölümünü katkı payı olarak ödemekle yükümlü kılınmıştır. Bunun yanında bu prim için devletin ödediği katkı payı miktarı yüzde 80'lere kadar çıkabilmektedir.¹⁹

Alman bakım sisteminin temel anlayışı, yaşlının bakımında kuruluş ortamının

16 Art. 86 GG.

17 Detaylı bilgi için bkz. Art. 1, Abs. 2 SGB XI / Ayrıca bkz. http://www.bmg.bund.de/fileadmin/dateien/Downloads/Statistiken/Pflegeversicherung/Zahlen_und_Fakten/Zahlen_Fakten_05-2014.pdf (Erişim: 25.01.2015).

18 Detaylı bilgi için bkz. Bundesministerium für Gesundheit, 2013.

19 <http://www.sueddeutsche.de/geld/gesetzliche-krankenversicherung-was-die-pflichtversicherung-von-der-freiwilligen-gesetzlichen-krankenversicherung-unterscheidet-1.1497562>

olanaklar ölçüsünde ötelenmesidir. Diğer bir deyişle bakım sigortası yaşlıyı, yaşamını öncelikle evinde devam ettirmesi konusunda desteklemektedir. Örneğin evinde yaşamaya devam edip üçüncü bakım kademesinde bulunan ve bu doğrultuda bakım hizmeti alan yaşlılar bir bakım kuruluşunda bakılmasını gerektirecek bir durum yoksa ve yaşlı bir bakım kuruluşunda bakılmayı talep etmiyorsa, bakım kuruluşuna yönlendirilmemektedir. Dolayısıyla bakım sigortası da bu anlayış doğrultusunda hizmet sunmaktadır.

Bakım Sigortasının Yaşlının Bakım Gereksinimine Yönelik olarak Geliştirmiş Olduğu Ölçütler

Bakım sigortası, bakım gereksinimi talebiyle başvuran yaşlıları yasal çerçevede belirlenmiş olan ölçütler sistemine göre değerlendirmeye tabi tutmakta ve hizmet sunumuna bu doğrultuda karar vermektedir. Söz konusu ölçütler belirli bir kademelendirmeye tabi tutulmuştur. Diğer bir deyişle bakım sigortası, bakım gereksinimi duyan yaşlıyı içinde bulunduğu durum ve bakım aciliyetine göre kademelendirmeye tabi tutmaktadır. Kademelendirilmiş bu ölçütlerden herhangi birisi içerisinde yer alan yaşlı bakım sigortası olanaklarından yararlanabilmektedir. Buna göre; fizyolojik, ruhsal ya da zihinsel olarak önemli ya da yüksek derecede herhangi bir hastalık ya da engellilikten ötürü günlük yaşantılarına sürekli -en az altı ay olmak üzere- olarak devam edemeyen kişiler bakım gereksinimi içerisinde bulunan kişiler olarak değerlendirilmektedir.²⁰ Bu tanım içerisinde yer alan kişiler için üç farklı bakım kademesi oluşturulmuştur. Bunlar; 1. bakım kademesi, 2.

bakım kademesi ve 3. bakım kademesi olarak sınıflandırılmıştır. Sözü edilen bakım kademeleri, ilgili yasada²¹ belirtildiği şekliyle aşağıda verilmiştir:

Birinci kademe vücut bakımı, beslenme ya da hareket etme konularının en az ikisi ile ilgili sorun yaşayan, günde bir kez olmak üzere bakım gereksinimi ve bunun yanında haftada birkaç kez ev işlerinde desteğe gereksinim duyan kişiler yer almaktadır. Bunlar için belirlenen günlük toplam süre 90 dakika olup, bu sürenin 45 dakikasını temel bakım, diğer geriye kalan 45 dakikasını ise sözü edilen ev işleri ile ilgili desteklemeler oluşturmaktadır.

İkinci kademe vücut bakımı, beslenme ya da hareket etme konularında sorun yaşayan, gün içerisinde en az üç kez olmak üzere bakım gereksinimi duyan ve bunun yanında hafta içerisinde çoğu kez ev işlerinde desteğe gereksinim duyan kişiler yer almaktadır. Bunlar için belirlenen günlük toplam süre 3 saat olup, bu sürenin 2 saatini temel bakım, geriye kalan 1 saatini ise ev işleri ile ilgili desteklemeler oluşturmaktadır.

Üçüncü kademe vücut bakımı, beslenme ya da hareket etme konularında ileri derecede sorun yaşayan, gün içerisinde sık aralıklarla, geceleri de dahil olmak üzere bakım gereksinimi duyan ve bunun yanında hafta içerisinde çoğu kez ev işlerinde desteğe gereksinim duyan kişiler yer almaktadır. Bunlar için belirlenen günlük toplam süre 5 saat olup, bu sürenin 4 saatini temel bakım, geriye kalan 1 saatini ise ev işleri ile ilgili desteklemeler oluşturmaktadır.

Görüldüğü üzere bakım kasasının yaşlıya sunduğu hizmetin düzeyi

20 Art.14 Abs.1 SGB XI.

21 Art. 15 SGB XI.

kademelere göre farklılık göstermektedir. Üçüncü kademede yer alan bir yaşlının bakım sigortasından alacağı hizmetin kapsamı ikinci bakım kademesinde bulunan yaşlıya göre daha fazladır. Aynı şekilde ikinci bakım kademesinde yer alan bir yaşlının alacağı hizmetin kapsamı ise birinci bakım kademesinde bulunan yaşlıya kıyasla daha fazladır. Yaşlının hizmet yerine bakım parasını tercih etmesi durumunda, alacağı para miktarı ilk kademedен üçüncü kademeye doğru giderek artmaktadır.

Bakım sigortasının getirilmesiyle ilk etapta oluşturulan bu üç kademenin yaşlıların gereksinimini karşılamada eksik kaldığı görülmüş ve 2008 yılında reforma²² gidilerek bu üç kademeye ek olarak sıfırıncı bakım kademesi adı altında yeni bir kademe daha oluşturulmuştur. Sözü edilen yeni kademenin oluşturulmasında yaşlılık döneminde sıkça rastlanan demanslı yaşlıların önemli bir etken olduğunu ifade etmek gerekir. Ortalama yaşam süresinde görülen artış ile birlikte özellikle yaşın ilerlemesine bağlı olarak ortaya çıkabilen yaşlının çeşitli nedenlerden ötürü bakım ya da destek gereksinimi günümüzde önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin unutkanlık, evin düzenini geçmişteki gibi sağlama, yemek, temizlik ya da alışveriş yapma konusunda sorun yaşayan yaşlılar da bakılma ve desteklenme gereksinimi içerisinde olabilmektedir. Dolayısıyla yukarıda belirlenmiş olan kademeli ölçütler doğrultusunda bakıma gereksinimi olmayan, ancak günlük yaşamda belirli konularda yardım ve desteğe

gereksinim duyan yaşlı için ayrıca bir bakım kademesi oluşturulmuş olmasını olumlu bir gelişme olarak nitelendirmek olanaklıdır.

Yaşlının Bakım Kasasından Yardım Alma Süreci

Yukarıda da belirtilmiş olduğu üzere bakım sigortası yaşlının bakım gereksinimini karşılayabilmek için bakım kasalarını yetkili kılmıştır. Diğer bir deyişle, yaşlının nasıl bir yardım ve hizmet alacağına, ilgili bakım kasası karar vermektedir. Bu süreç şu şekilde işlemektedir (Schütte, 2004: 57):

İlk Adım: Yaşlının bakım sigortası olanaklarından yararlanabilmesi için öncelikle yaşadığı federe devlet sınırları içerisinde bulunan bakım kasasına başvurması gerekmektedir. Yaşlı bakım gereksinimini bakım kasasından talep eder.

İkinci Adım: Bu talebi değerlendiren bakım kasası, yaşlının talep ettiği bakım gereksinimini teyit ettirmek üzere Almanya'da bakım uygulamalarını denetleyen bir kuruluş olan MDK²³'ü görevlendirir. Sözü edilen bu kuruluş, kökeni itibarı ile sağlık sigortası kapsamında yapılandırılmış olup, bakım sigortasının kurulması ile birlikte aynı zamanda bakım hizmetleri konusundaki uygulamaları da denetleyen bir kuruluş haline getirilmiştir.

Üçüncü Adım: MDK tarafından tayin edilen bir bilirkişi yaşlı ile görüşerek, yaşlının talep ve gereksinimlerini (yaşlı ile birlikte) bakım sigortası kademeleri çerçevesinde yerinde inceleyerek bir rapor hazırlamakta ve bu raporu bakım

22 Bundesministerium für Gesundheit, Pflegeversicherungssicherungsreform, 2008.

23 Açılımı "Medizinischer Dienst für Krankenkassen" dir.

kasasına sunmaktadır. Bu görüşmeler yaşlının evinde ya da yatılı bakım kuruluşunda yapılabilmektedir. Talepte bulunan yaşlı ilk kez bakım hizmeti almak için başvurabileceği gibi, bakım hizmeti almakta olan yaşlı da bakım kasasına tekrar başvurabilmektedir. Örneğin birinci bakım kademesi çerçevesinde hizmet almaya devam eden, ancak bu kademe doğrultusunda aldığı hizmetin yeterli olmadığını düşünen, diğer bir deyişle, daha fazla bakım hizmetine gereksinim duyan yaşlı, bir üst ya da iki üst kademede verilen hizmetleri talep edebilmektedir. Bu durumda olan başvurular için de aynı prosedür tekrar uygulanmaktadır. MDK tarafından bilirkişi olarak tayin edilen kişiler de sağlık kökenli elemanlardan oluşmaktadır.

Dördüncü Adım: Bakım kasası, kendisine sunulan bilirkişi raporuna istinaden yaşlının talebinin karşılanıp karşılanmayacağına karar vermekte ve sonuç ile ilgili olarak yaşlıyı bilgilendirmektedir. Talebin kabul edilmesi durumunda bakım kasası, talebin nasıl bir formülasyon içerisinde karşılanacağına dair bilirkişi raporunu dikkate almaktadır.

Bakım Sigortası Çerçevesinde Yaşlı Bakım Hizmetleri Sunum Şekilleri

Almanya'da yaşlı bakım hizmetleri üç temel şekilde sunulmaktadır. Bunları sırasıyla; sabit bakım hizmetleri (stationaere Pflege), gezici bakım hizmetleri (ambulante Pflege) ve yarı sabit bakım hizmetleri (teilstationaere Pflege) oluşturmaktadır. Sabit bakım hizmetleri ile gezici bakım hizmet şeklinin Almanya'da bakım sigortası devreye girmeden önce, 1980'li yıllarda yapılandırıldığı ve sağlık sigortası kapsamında yer aldığı bilinmektedir. Bakım sigortasının devreye girmesiyle birlikte bu

hizmetler bakım sigortası kapsamına alınmış ve bunlara ek olarak yarı sabit bakım hizmeti, üçüncü bir model olarak geliştirilmiştir. Yarı sabit bakım modelini gezici ve sabit bakım modellerinin bir karma şekli olarak nitelendirmek olanaklıdır. Sözü edilen sunum şekilleri genel olarak şu şekildedir:

Sabit Bakım Hizmetleri: Sabit bakım hizmetlerinin temel fonksiyonu yatılı bakım kuruluşunda barınan yaşlının bakım gereksinimini karşılamaktır. Sabit bakım hizmeti yaşlıya iki şekilde sunulmaktadır. Bunun ilkinin "sürekli bakım", ikincisini ise "kısa süreli bakım" hizmeti oluşturmaktadır. Sürekli bakım hizmeti kuruluşlarda sürekli olarak, yani 24 saat süresince verilen hizmeti tanımlamaktadır. Almanya'da bu hizmet şeklinden genel olarak ileri yaş döneminde bulunan ve üçüncü bakım kademesi içerisinde yer alan yaşlılar yararlanmaktadır. Kısa süreli bakım hizmeti ise, bakım gereksinimi içerisinde bulunan yaşlının geçici bir süre için yatılı bir bakım kuruluşunda bakım hizmeti alabilmesine olanak tanıyan bir hizmet şeklidir.²⁴ Buna göre yaşanabilecek herhangi bir kriz durumu (örneğin ameliyat ya da kişinin sağlığını olumsuz yönde etkileyen başka durumlar, rehabilitasyon gereksinimi vb.) sonrası yaşlının bakım gereksinimi kısa süreli bakım hizmetiyle sağlanabilmektedir. Benzer şekilde, bakım veren yakın kişinin hastalanması ya da tatile çıkması durumunda, eğer yaşlının bakımı gezici ya da yarı sabit bakım hizmetleriyle karşılanamıyorsa, yaşlı yine kısa süreli bakım hizmetinden yararlanabilmektedir.²⁵ Kısa süreli

²⁴ Art. 42, Abs. 1,2,4 SGB XI http://dejure.org/gesetze/SGB_XI/42.html

²⁵ Bundesministerium für Arbeit und Soziales, Soziale Sicherung im Überblick, 2012: 106.

bakım hizmeti yılda bir kez olmak üzere dört haftaya kadar olan bir süreyi kapsamaktadır. Diğer bir deyişle, yukarıda sıralanan gerekçeler dahilinde bir yaşlının yılda bir kez olmak üzere dört hafta süreyle yatılı bir kuruluştaki ikamet edebilme hakkı bulunmaktadır. Sözü edilen bu yatılı kuruluşlar kapsamında, yaşlılari, yaşlı bakımevi ve rehabilitasyon merkezleri yer almaktadır.

Gezici Bakım Hizmetleri: Gezici bakım hizmetlerinin temel amaç ve fonksiyonu, bakım gereksinimi içerisinde olan yaşlıların alışkın oldukları (örneğin kendi evi) ortam ve çevrede bakım hizmeti alabilmeleridir. Yaşlı, temel ve diğer bakım hizmetlerini alışageldiği günlük yaşamı içerisinde edinebilmektedir. Bu sayede gereksinim duyduğu hizmetleri kendi yaşam alanı içerisinde alan yaşlının bir bakımevi ya da hastane ortamına gitme zorunluluğu -bakım sigortasının da temel politikası doğrultusunda- ortadan kalkmış ya da ertelenmiş olmaktadır. Yaşlının alışageldiği çevreden kopmadan kendi belirlediği ortamda gereksinim duyduğu bakım hizmetlerini alabilmesinin yaşamsal derecede bir öneme sahip olduğu düşünülmektedir.

Gezici bakım hizmetleri ilk etapta evde bakım olanağının karşılanması için oluşturulmuştur. Ancak zaman içerisinde bu hizmetin kapsamı yalnızca kişinin evi ile sınırlı kalmamış, örneğin diğer alternatif yaşam alanlarında (birlikte yaşam evleri, üç kuşak evleri, mahalle evleri vb.), yatılı bakım kuruluşlarında da (çünkü artan yaşlı sayısına karşılık yatılı kuruluşlarda hizmet sunan personel sayısı yetersiz kalmaktadır) hizmet vermeye başlamıştır. Yatılı bakım kuruluşunda, gezici bakım elemanlarının sabit bakım elemanlarının yanında hizmet

sunmasının temel nedenlerinden ilki, yatılı bakım kuruluşlarında bakım elemanı eksikliğinin olmasıdır. Diğer bir deyişle, bakım elemanı sayısı, artan yaşlı nüfusun gereksinimlerine yanıt verebilecek oranda artmamaktadır. İkincisi ise sabit bakım elemanı giderlerinin gezici bakım elemanlarına kıyasla daha pahalıya mal olmasıdır denebilir.

Yukarıda da belirtildiği üzere gezici bakım hizmetleri, bakım gereksinimi içerisinde bulunan yaşlıya kendi çevresinde bakım hizmeti sunmaktadır. Gezici bakım hizmeti kapsamında, temel bakım ve diğer ev işleri ile ilgili desteklemeler, ayrıca 1 Ocak 2013'ten bu yana geçerliliği olan ve sınırlı bir şekilde verilen sosyal bakım hizmetleri yer almaktadır.²⁶ Temel bakım kapsamında, vücut bakımı (banyo yapımı, dişlerin fırçalanması, saçların taranması, traş olma ve bağırsak boşaltımı), beslenme (kişinin gereksinimleri doğrultusunda hazırlanması ve yedirilmesi), hareketlilik konusundaki yardımlar (yataktan kaldırma-tekerrar yatırma, yürüme ve merdiven çıkmada yardım, kıyafetlerini değiştirme, tuvalete götürme), medikal yardımlar (ilaç alımı konusunda bilgilendirme, enjeksiyon, sargı değişimi), gereksinim halinde diğer yardım elemanlarının temin edilmesi, hazır yemek transferi ve nakil ile ilgili organizasyonların gerçekleştirilmesi konusunda aracılık etme gibi hizmetler yer almaktadır. Ev işleri ile ilgili desteklemeler kapsamında ise alışveriş yapma, yemek pişirme, evin temizlenmesi gibi etkinlikler bulunmaktadır. Sosyal bakım kapsamında ise sınırlı oranda günün planlanması,

26 Bundesministerium für Gesundheit, <http://www.bmg.bund.de/pflege/leistungen/ambulante-pflege.html>

örneğin yürüyüşe çıkılması ya da kitap okuma gibi hizmetler yer almaktadır.

Yarı Sabit Bakım Hizmetleri: Yasada, “Yarı sabit bakım hizmeti” ifadesiyle yaşamını evinde idame ettiren ve bakım gereksinimi içerisinde bulunan bir kişinin gündüz ya da gece bakım hizmeti alması kastedilmektedir.²⁷ Bu kapsamda verilen gece bakım hizmeti yatılı bir bakım kuruluşunda gerçekleştirilmektedir. Yarı sabit bakım hizmetlerinden yararlanabilmek için yaşlıya gözkulak olan bir yakının çalışıyor olması şartı bulunmaktadır. Evde bakım hizmeti alan bir yaşlı aynı zamanda yarı sabit bakım hizmetinden de yararlanabilme hakkına sahiptir. Ancak bu durum belli koşullar için geçerli olabilmektedir. Bakım kasasının evinde bakım hizmeti alan bir yaşlının bakım gereksiniminin yeterli düzeyde karşılanamadığına ya da yarı sabit bakım hizmetinin evde bakım hizmetini tamamlayıcı bir unsur olduğuna kanaat getirmesi durumunda, bakım kasası tarafından karşılanmaktadır. Bu durumda bakım sigortası (kasası), bakım ve diğer gözkulak olma ile ilgili giderleri karşılamaktadır. Ayrıca yaşlının evden kuruluşa getirilip götürülmesi de bakım sigortası kapsamında bulunmaktadır. Ancak yemek ve kuruluş ile ilgili diğer temel giderleri, yaşlı kendisi karşılamakla yükümlü kılınmıştır. Gündüz bakım kuruluşunda bakım hizmeti alan bir yaşlının örneğin sosyal bakım ile ilgili bir hizmet almak istemesi durumunda da bununla ilgili giderleri kendisi karşılamak durumundadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Yukarıda verilmiş olan bilgiler doğrultusunda bakım sigortasının yaşlı bakımı

açısından temel bir fonksiyonu yerine getirdiğini ve iyi bir alternatif olduğunu söylemek olanaklıdır. Bu yönüyle değerlendirildiğinde, Almanya'nın bakım sigortası sistemi ile giderek artma eğilimi içerisinde olan yaşlı nüfusun bakım gereksinimini finanse ettiği görülmektedir. Sosyal sigorta sistemi konusunda başarılı bir geçmişi olan Almanya'nın bakım alanında birçok ülkeye örnek olabilecek bir sigorta sistemi kurduğu ve bunu başarılı bir şekilde sürdürdüğü söylenebilir. Ancak bunun yanında sosyal çalışma açısından bakıldığında Alman bakım sigortası sisteminin temel bir örnek teşkil etmesinin yanında, içerisinde ne tür eksiklikleri barındırdığı konusunun da aynı derecede önemli olduğu düşünülmektedir. Bilindiği üzere sosyal çalışma, konumuz bağlamında yaşlılık döneminde bulunan kişinin her açıdan gereksinimlerini karşılayabileceği kaliteli bir bakım hizmeti alabilmesi konusunda katkı sunma çabası içerisinde. Bu yönüyle aşağıda Alman bakım sigortası konusunda eleştirel bir bakışla yapılan çeşitli düşüncelere yer verilmiştir.

Daha önce de ifade edildiği üzere, yasal olarak ve bakım sigortasına ödenen prim miktarı brüt gelire göre hesaplanmakla birlikte, yıllık geliri 50 bin Euro'nun altında olanlar doğrudan kamuya ait bakım sigortası kapsamına alınmaktadır. Buna karşılık geliri 50 bin Euro'nun üzerinde bulunan kişiler ise isteğe bağlı olarak, özel bakım sigortasını tercih edebilmektedir. Dolayısıyla bir önceki cümlede sözü edilmiş olan iyi gelir grubunda bulunan kişilerin özel bakım sigortasını tercih edeceği düşünülmektedir. 2013 yılı verilerine göre Almanya'da 69.79 milyon kişi kamu, 9.52 milyon kişi ise özel sağlık ve bakım

27 Art. 41, Abs. 1 SGB XI.

sigortası kapsamında yer almaktadır.²⁸ Görüldüğü üzere Almanya'da üst gelir grubunda yer alan insanlar genellikle özel hastalık ve bakım sigortasında yer almaktadırlar. Bu nedenle özel kasalara büyük oranda para transferi olmaktadır, devlet kasasına giren para miktarı hizmet verilen nüfus oranı düşünüldüğünde sınırlı düzeyde kalmaktadır. Bu kesimin gelir düzeyi düşünüldüğünde özel sigorta kasalarının devlet kasalarına kıyasla sorumlu oldukları nüfus grubunun giderlerini karşılama konusunda sıkıntı yaşamayacağı düşünülmektedir. Buna karşın kamuya ait bakım sigortasına tabi olan kişi sayısı büyük bir çoğunlukta olmasına karşın, sözkonusu kasada biriken prim miktarının özel bakım kasalarına kıyasla çok daha düşük düzeyde olacağı rahatlıkla söylenebilir. Bakım gereksiniminin, dolayısıyla buna bağlı olarak bakım sigortası giderlerinin giderek artıyor olması durumunun, günümüzde sorun yaratmaya başladığı, bu durumun gelecekte de sorun yaratmaya devam edeceğini söylemek olanaklıdır. Ayrıca serbest çalışanların yanında devlet görevlilerinin (Beamte), devletin sunduğu sosyal güvenlik sistemi içerisinde yer almaması da bu duruma etki eden faktörlerdendir denebilir. Bu uygulamanın devlete ek bir yük getirdiğini, ayrıca devlet görevlilerine tanınan bu ayrıcalıklı durumun sosyal devlet anlayışında yer alan sosyal eşitlik ibaresiyle de bağdaşmadığını söylemek olanaklıdır. Bu kesimin gelir düzeyi düşünüldüğünde özel sigorta kasalarının devlet

kasalarına kıyasla sorumlu oldukları nüfus grubunun giderlerini karşılama konusunda sıkıntı yaşamayacağı düşünülmektedir. Almanya'da özel bakım sigortasının sunduğu hizmet olanakları kamuya ait bakım sigortasına kıyasla çeşitlilik göstermektedir. Diğer taraftan istatistiki veriler Almanya'da yaşlı nüfus oranının, dolayısıyla bakım gereksinimi içerisinde bulunacak yaşlı sayısının giderek arttığı, buna karşın bakım sigortasına girdi sağlayacak olan genç nüfus oranının geriye doğru gittiğini göstermektedir. Almanya'da gelecekle ilgili yapılan öngörüler de bunu destekleyici niteliktedir.²⁹ Dolayısıyla bu durum bakım sigortasının gelir gider dengesinin bozulmasında önemli bir diğer etkeni oluşturmaktadır. Böyle bir tablo ile karşı karşıya kalınan Almanya'da bakım sigortasının gelir gider dengesini korumak amacıyla prim oranları giderek arttırılmaktadır. Almanya'da kamuya ait bakım sigortası üst gelir grubunda bulunan kişiler için cazip hale getirilmediği ya da bu kişiler kamuya yönlendirilmediği, bakım sisteminin belkemiğini oluşturan bakım sigortasının gelir gider dengesi lehine uzun vadede, olumlu bir gelişme sağlanamayacağını söylemek olanaklıdır. Bu durumun Alman bakım sisteminin önemli handikaplarından birisi olduğu düşünülmektedir.

Emekliler sağlık sigortası primini devlet ile birlikte paylaşırken³⁰, bakım sigortası priminin tamamını kendileri ödemekle yükümlü kılınmıştır. Esasında bu durumun sigortalar arasında hak

28 Bundesministerium für Gesundheit, Zahlen und Fakten zur Pflegeversicherung, 2013. http://www.bmg.bund.de/fileadmin/dateien/Downloads/Statistiken/Pflegeversicherung/Zahlen_und_Fakten/Zahlen_und_Fakten_05_2013.pdf

29 Detaylı bilgi için bkz. Statistisches Bundesamt, Pflegestatistik- Deutschlandergebnisse, 2011.

30 Almanya'da sağlık sigortası primi brüt gelirin yüzde 14.9'u olup, bunun yüzde 7.9'luk payını emekli, yüzde 7.0'lık payını devlet ödemektedir.

anlamında bir eşitsizliği beraberinde getirdiğini söylemek olanaklıdır. Özellikle emeklilikle birlikte gelirden görülen azalma göz önüne alındığında, emeklinin bakım sigortası priminin tamamından sorumlu tutulmasının sosyal adaleti yaralayan bir uygulama olduğu düşünülmektedir.

Alman bakım sisteminin önemli handikaplarından bir diğerini, bakım sigortasının sosyal bakım ve diğer destek giderlerini yeterli düzeyde karşılamadığı konusudur. Daha önce de ifade edildiği üzere, bakım sistemi bakım sigortası çerçevesinde şekillenmiş olup, adı üstünde bakım ile ilgili gereksinimlerin giderilmesi amacıyla oluşturulmuştur. Bilindiği üzere bakımın fiziksel ve sosyal yönü bulunmaktadır. Ancak Almanya'da bakım sigortası uygulamalarına bakıldığında, fiziksel bakımın ön planda tutulduğu, buna karşılık sosyal bakımın ihmal edildiği açık bir şekilde görülecektir. Bunun önemli kanıtlarından birisi olarak bakım kasası karar vericilerinin genellikle bakım okulları kökenli kişilerden oluşmasıdır. Hastane geleneğinden gelen bu insanların yaptıkları değerlendirmeler de bu çerçevede olmaktadır. Sosyal eleman olarak nitelendirilebilecek sosyal çalışmacıların bu alanda karar vericiler arasında olmamasının önemli bir eksiklik olduğu düşünülmektedir. Yaşlıların bakım gereksinimi talebini yerinde incelemek üzere bakım kasası tarafından görevlendirilen kişiler de yine aynı şekilde bakım elemanlarından oluşmaktadır. Dolayısıyla yaşlıların gereksinimlerini teyit etmek için hazırlanan bilirkişi raporlarının çoğunlukla fiziksel bakım çerçevesinde ele alındığı söylenebilir. Oysaki yaşlıların bakım gereksiniminin yerinde teyit edilmesi ve raporlanması

sürecinin çok yönlü bir yaklaşımla ele alınması, diğer bir deyişle, bu süreçte bakım elemanı ile birlikte bir sosyal çalışmacının da görevlendirilmesinin önemli bir katkı sunacağı açıktır. Bakım elemanı yaşlıların fiziksel bakım gereksinimini değerlendirirken, sosyal çalışmacı ise sosyal bakım gereksinimini değerlendirecektir. Yine benzer bir örnek olarak, Almanya'da yatılı kuruluşlarda sosyal çalışmacı çalıştırma zorunluluğu bulunmamaktadır. Sosyal çalışmacı istihdam edilmesi, kuruluş yönetiminin inisiyatifine bırakılmış olup, çalıştırmak isteyen kuruluşlar bu elemanın maaşını kendi öz kaynakları ile karşılamak durumunda bırakılmıştır. Kuruluşlar açısından bu istihdam ek bir masraf olarak görülmektedir. Dolayısıyla çoğu yatılı kuruluştaki sosyal çalışmacının bulunmaması, kuruluş uygulamalarında sosyal bakım yönünün eksik kalmasına neden olabilmektedir.³¹ Ayrıca Almanya'da destek hizmetleri, örneğin demanslı yaşlılar için gündüz bakım kuruluşları, bunun yanında sosyal etkinlikler pahalı hizmet grubunda yer almaktadır. Bakım sigortasının bakım parası ya da bakım hizmeti içerisinde destek giderlerine ayırdığı para miktarı düşük düzeyde kalmaktadır.³² Dolayısıyla destek hizmetlerine yönelik olarak yapılacak harcamalar yaşlı ya da yakınları tarafından karşılanmaktadır. Bunun, yaşlı açısından olumsuz bir durum yarattığını vurgulamak ve bakım sigortasının önemli bir eksikliği olduğunu söylemek gerekir.

31 Almanya bakım sisteminin sosyal bakım yönü ile ilgili eksiklik, Almanya'da bu alanda uzman çeşitli kişilerle gerçekleştirilmiş olan görüşmelerde (mülakat verilerinde) de dile getirilmiştir.

32 Bakım sigortası, destek hizmetlerine aylık olarak toplamda 100 ila 200 Euro arasında bir para ayırmaktadır.

Bakım sigortasının sonuçlarını Almanya'da; yaşlılar, yaşlı yakınları, bakım hizmetini sunan profesyoneller ve devlet açısından değerlendirmek olanaklıdır. Yaşlılar açısından bakıldığında, bakım sigortası yaşlının sosyal yardımlara olan bağımlılığını azaltmıştır. Buna göre bakım hizmeti alanlar içerisinde sosyal yardım alanların oranı yüzde 30'a düşmüştür. Bunun yüzde 5'lik kısmını evde bakım görenler, yüzde 25'lik kısmını ise yatılı bakım kuruluşunda kalanlar oluşturmaktadır. 1995 yılı öncesi bu oran, yatılı bakım kuruluşlarında kalanlar için yüzde 75 civarındaydı (Malteser, 2005: 126). Bakım sigortası devreye girdikten sonra sosyal yardımların "bakıma yönelik yardımlara" ayırdığı bütçenin yıllık olarak 10 milyar DM (5 Milyar Euro) geriye gittiği görülmüştür (Schütte, 2004: 20). Diğer taraftan, esasında ideal olan, bakım sigortasının yaşlının bakım ile ilgili masraflarının tümünü karşılamasıdır. Ancak bakım sigortası, yaşlının bakım gereksinimi ile ilgili masraflarının bir bölümünü karşılıyor olsa da, gerek evinde gerekse de yatılı bir kuruluştaki bakım hizmeti alacak olan yaşlıya finansal açıdan belirli bir katkı sunmaktadır. Verilen bu katkının önemli olduğu düşünülmektedir. Aksi halde yaşlı, bakım gereksinimi ile ilgili masrafların tümünü kendi kaynakları ile finanse etmek durumunda kalacaktır. Yaşlının özellikle kendi evinde bağımsızlığını sürdürülebilmesinde bakım sigortası olanakları, hiç kuşkusuzdur ki temel bir çerçeve sunmaktadır. Ayrıca sunulan hizmetlerin profesyonel elemanlar tarafından veriliyor olmasının da yaşlılar açısından diğer önemli bir olanak olduğu düşünülmektedir. Bakım sigortasının sonuçları yaşlı yakınları açısından değerlendirildiğinde, bu sigorta çerçevesinde, evde

sunulan bakım ve diğer destekleyici hizmetler sonucunda, yaşlı yakınlarının geçmişe oranla yükünün hafiflemiş olduğunu söylemek olanaklıdır. Örneğin, günün belirli saatlerinde eve bakım elemanının gelmesi ve yaşlının öz bakımı, yataktan kaldırılması, hareket ettirilmesi, üzerinin değiştirilmesi, yemek yemesinde yardımcı olunması vb. diğer temel gereksinimlerinin karşılanmasının yaşlı yakınına belirli oranda bir rahatlama getirdiği söylenebilir. Yaşlısına haftada en az 14 saat kendisi bakım veren aile üyesi (günde 2 saat), bakım elemanı olarak tanımlanmakta ve otomatik olarak kaza ve emeklilik sigortasına dahil edilmektedir.³³ Yine yaşlısına bakım veren aile üyesinin tatile çıkmak istemesi durumunda³⁴, bakım sigortası yaşlıyı her yıl dört haftaya kadar uygun bir yatılı kuruluşa yerleştirmekte ve finanse etmektedir. Yaşlıya bakım veren aile yakınının hastalanması durumunda da benzer desteklemeler yapılmaktadır. Yaşlının bakımını üstlenen aile üyelerinin gün içerisinde çalışması durumunda yaşlı, uygun bir gündüz bakım kuruluşuna yönlendirilmektedir. Ayrıca bakım verecek aile üyesinin çalışma yaşamı ve bakımı birlikte yürütebileceği yarı zamanlı çalışma gibi alternatif olanaklar sunulmaktadır. Bakım veren aile üyesi eğer haftada en fazla 30 saat

33 Detaylı bilgi için bkz. http://www.aok-bv.de/zahlen/gesundheitswesen/index_00539.html

34 Tatile çıkabilmek için en az altı ay süreyle bakım hizmeti vermiş olma şartı bulunmaktadır. Bu süre daha önceleri bir yıl ile sınırlandırılmış idi. 2008 yılında bakım alanında yapılan reform sonucunda bu süre kısaltılarak altı aya indirilmiştir. Ayrıca yine aynı reformla yaşlıya bakım sunan yakınının emeklilik sigortası katkı payları tatilde bulunduğu süre zarfında da Bakım Kasası tarafından yatırılmaya devam etmektedir.

çalışıyor (% 60 kadar) ve diğer zamanlarda yaşlısının bakımını üstleniyorsa, tam zamanlı çalışma için ödenmesi gereken diğer kalan katkı payı bakım sigortası tarafından yatırılmaktadır. Bakım sigortası tarafından sunulan katkı payı miktarı bakım verenin sunduğu bakım kademesine göre değişebilmekte, diğer bir deyişle, örneğin üçüncü bakım kademesinde yer alan yaşlıya bakım veren kişinin katkı payı miktarı en fazla olabilmektedir. Bunun yanı sıra bakım verecek aile üyesine ilk etapta bakım kursları, sonrasında ise karşılaşılabileceği muhtemel zorluklarla başa çıkmasında danışmanlık hizmeti verilmekte, kişi, bu şekilde desteklenmektedir. Yeni bir uygulama olarak 2015 yılından itibaren, yaşlısına bakım veren aile üyesi, iki yıla kadar ücretsiz izin kullanabilmekte ve bu süre zarfında bu kişilerin sosyal güvenceleri yatırılmaya devam etmektedir.³⁵ Bunlar dışında yaşlının herhangi bir akut rahatsızlık geçirmesi durumunda, çalışan yakını 10 günlük mazeret izni kullanabilmektedir. Her ne kadar Alman toplum yapısında artık çoğunlukla çocukların yaşlı ebeveynleri ile birlikte aynı evde yaşamayı tercih etmediği bilinse de, yaşlısı ile birlikte yaşayan ailelerin, bu durumu sürdürmeleri açısından sözü edilen bu desteklemelerin teşvik edici bir yönü olduğu düşünülmektedir. Aynı şekilde, evinde yalnız yaşayan yaşlının

yakınları açısından da bakım sigortasının sunduğu gerek finansman, gerek bakım, gerekse de diğer destekleyici hizmetlerin (sıcak yemek, evin temizliği vb.) belirli oranda bir rahatlama getirmiş olduğu düşünülmektedir. Yaşlısının temel bakım ve diğer gereksinimlerinin karşılandığını bilmenin, aile üyelerinin yaşlısına dair kaygısını azaltan bir durum olduğu açıktır.

KAYNAKÇA

Alber, Jens (1987) **Vom Armenhaus zum Wohlfahrtsstaat, Analysen zur Entwicklung der Sozialversicherung in Westeuropa**, Frankfurt am Main: Campus.

Bundesministerium für Arbeit und Soziales (2012) **Soziale Sicherung im Überblick-Referat, Information**, Bonn: Bonifatius Druckerei.

Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend (2014) Daten zum Demographischen Wandel in Deutschland, Berlin.

Bundesministerium für Gesundheit (2008) **Pflegeversicherungsreform**, Berlin.

Bundesministerium für Gesundheit (2013) **Zahlen und Fakten zur Pflegeversicherung**, Berlin. (http://www.bmg.bund.de/fileadmin/dateien/Downloads/Statistiken/Pflegeversicherung/Zahlen_und_Fakten/Zahlen_und_Fakten_05_2013.pdf) (Erişim: 05.05.2013).

Bundesministerium für Gesundheit (2013) **Information zur neuen Pflege-Vorsorgeförderung**, Berlin. (<http://bmg.bund.de/pflege/das-pflege-neu-ausrichtungsgesetz/informationen-zum-png-und-zur-privaten-pflegevorsorge/informationen-zur-neuen-pflege-vorsorgefoerderung.html>) (Erişim: 07.06.2013).

Hell, Wolfgang (2011) "Pflegeberater- ein neues Berufsbild entsteht", in **Die Pflegeberatung**, (Hersg. MDK) Landsberg: eco-med, s. 7-16.

³⁵ Yasada bu süre "Pflegezeit" (bakım süreci) olarak geçmekte olup, bundan yararlanabilmek için, bakılacak kişi ile akrabalık ilişkisi (eş, yaşam partneri, büyükanne- baba, ebeveyn, kardeş, çocuklar, üvey çocuk ve koruyucu çocuklar, torunlar, kayınvalide- baba, kayınbirader ve görümce) olması gerekmektedir. <http://www.bmfsfj.de/BMFSFJ/Presse/pressemitteilungen.did=212590.html> (Erişim: 19.12.2014)

- Keck, Wolfgang (2012) **Die Vereinbarkeit von häuslicher Pflege und Beruf**, Berlin: HUBER.
- Malteser Hilfsdienst e.V. (2005) **Häusliche Pflege**, Köln: Boks on Demand GMBH.
- Naegele, Gerhard & Vera Gerling (2007) "Naegele, Sozialpolitik für ältere Menschen in Deutschland- Grundlagen, Strukturen, Entwicklungstrends und neue fachliche Herausforderungen", in: **Das Recht der älteren Menschen**, (Hrsg. Gerhard Igl und Thomas Klie), Baden Baden: Nomos Verlag.
- Pflegeversicherungsgesetz SGB XI (2013) **Das gesamte Sozialgesetzbuch SGB I bis SGB XII**, Regensburg: Walhalla Fachverlag.
- Ratzinger, Georg (1884) **Geschichte der kirchlichen Armenpflege**, Frankfurt: Fachhochschulverlag.
- Sachse, Cristofher & Florian Tennstedt (1998) **Die Geschichte der Armenfürsorge in Deutschland. Vom Spätmittelalter bis zum 1. Weltkrieg**, Stuttgart: Kohlhammer.
- Schütte, Franz (2004) **Auswirkungen der Pflegeversicherung**, Bern: Verlag Hans Huber.
- Sozialgesetzbuch, Allgemeiner Teil SGB I (2013) **Das gesamte Sozialgesetzbuch SGB I bis SGB XII**, Regensburg: Walhalla Fachverlag.
- Statistisches Bundesamt (2011) **Pflegestatistik, Pflege im Rahmen der Pflegeversicherung – Deutschlandergebnisse**, Autor: Heiko Pfaff, Wiesbaden.
- Uhlhorn, Gerhard (1895) **Die christliche Liebstaetigkeit**, Stuttgart: Fachhochschulverlag.
- Weiss, Thomas (2010) **Recht in der Pflege**, München: Verlag C.H. Beck.
- Wolf, Johanna B. & Klaus Schellberg (2005) **Organisationen der Sozialwirtschaft**, Baden Baden: Nomos.
- www.kcgeriatrie.de/altenberichte.htm (Erişim: 13.12.2013).
- <http://www.dza.de/politikberatung/geschaeftsstelle-altenbericht/die-bisherigen-altenberichte.html> (Erişim: 15.06.2014).
- http://www.aok-bv.de/zahlen/gesundheitswesen/index_00539.html (Erişim:19.06.2014).
- <http://www.bmg.bund.de/pflege/leistungen/ambulantepflege.html> (Erişim: 19.06.2014).
- http://www.bmg.bund.de/fileadmin/dateien/Downloads/Statistiken/Pflegeversicherung/Zahlen_und_Fakten/Zahlen_und_Fakten_05_2013.pdf (Erişim: 20.06.2014).
- http://dejure.org/gesetze/SGB_XI/42.html (Erişim: 14.07.2014).
- <http://www.sueddeutsche.de/geld/gesetzliche-krankenversicherung-was-die-pflichtversicherung-von-der-freiwilligen-gesetzlichen-krankenversicherung-unterscheidet-1.1497562> (Erişim: 15.07.2014).
- <http://www.deutsche-sozialversicherung.de/de/pflegeversicherung/finanzierung.html> (Erişim: 22.11.2014).
- <http://www.bmg.bund.de/pflege/leistungen/leistungen-der-pflegeversicherung.html> (Erişim: 23.11.2014).
- http://www.aok-bv.de/zahlen/gesundheitswesen/index_00539.html (Erişim: 10.12.2014).
- http://www.wdr.de/tv/quarks/sendungsbeitraege/2003/0311/003_rente.jsp (Erişim: 19.12.2014).
- <http://www.bmfsfj.de/BMFSFJ/Presse/pressemitteilungen.did=212590.html> (Erişim: 19.12.2014).
- http://www.bmg.bund.de/fileadmin/dateien/Downloads/Statistiken/Pflegeversicherung/Zahlen_und_Fakten/Zahlen_Fakten_05-2014.pdf (Erişim: 25.01.2015).
- http://de.wikipedia.org/wiki/Aktueller_Rentenwert (Erişim: 10.02.2015).